

Antisemitisme i Danmark

i et historisk perspektiv

Undervisningsmateriale til lærere i udskoling og gymnasiet

Relevante fag: religion, samfundsfag, historie, digital dannelse, dansk

Udviklet af Dansk Jødisk Museum i samarbejde med Magnus Panduro Juhl, Christina Damgaard Andersen, Anna Luna Daugaard og Sara Fredfeldt Stadager

---

INDHOLDSFORTEGNELSE

INTRODUKTION.....	2
BEGREBER.....	3
ØVELSER.....	4
MIDDELALDER.....	5
ØVELSE.....	7
REFORMATION.....	8
ØVELSE.....	9
JØDEFJEDER.....	10
ØVELSE.....	11
OPTAKT TIL FOLKEMORD.....	12
ØVELSE.....	13
EKSTRASPØRGSMÅL – ZIONS VISES PROTOKOLLER.....	14
ØVELSE.....	15
ANTISEMITISME I MELLEMEØSTLIGE KREDSE.....	16
ØVELSE.....	17
SIGNE MOLDES SATIRISKE INDSLAG.....	18
ØVELSE.....	19
VIDERE LÆSNING.....	20

INTRODUKTION OG LÆSEVEJLEDNING

Dette undervisningsmateriale er henvendt til lærere, der underviser i udskolingen samt på gymnasiale uddannelser, og giver værktøjer og begreber til at introducere eleverne til antisemitisme som fænomen. Dette forløb er en introduktion til dansk antisemitisme i et historisk perspektiv.

I dette materiale vil eleverne blive introduceret til antisemitisme, som det er kommet til udtryk på forskellige måder gennem historien, herunder i en religiøs kontekst (antijudaisme), særligt i middelalderen i form af kalkmalerier samt antijudaistiske prædikener, jødefejderne i 1800-tallets Danmark og antisemitisme i form af dansk nazistisk propagandamateriale fra 1940'erne. Afslutningsvis antisemitisme i et nutidigt perspektiv, som samler op på den tilegnede viden.

Formålet med undervisningsmaterialet er at lære eleverne at genkende antisemitisme i sproget såvel som på billeder, som det er kommet til udtryk gennem historien. Fokus er, at eleverne får en forståelse for, at antisemitismen har trukket lange og blodige spor gennem historien, og at de bliver opmærksomme på, at mange af de fordomme, som der selv den dag i dag findes om jøder, har spor langt tilbage i historien og har fungeret som legitimation for uhyrlige overgreb på jøder. Desuden skal undervisningsmaterialet bidrage til at eleverne får en forståelse for, at vendinger såsom 'antisemitismen viser sit grimme ansigt igen' henviser til, at antisemitismen atter skifter tema og udtryk, men at hadet til jøder er fællesnævneren.

Dansk Jødisk Museum håber, at undervisningsmaterialet kan give elever såvel som lærere stof til eftertanke samt en forståelse - i udviklingen af antisemitisme.

BEGREBER

FORDOMME:

At have fordomme betyder, at man har dannet sig en mening om en person, en gruppe eller et sted på forhånd. Alle mennesker har fordomme, men fordomme kan udfordres. Er man fordomsfuld, så udfordrer man ikke sin holdning eller opfattelse ved fx at lære en person bedre at kende eller få et bedre indblik i en sag. Fordomme bygger ofte på uvidenhed og på forestillinger om, at visse personer gør nogle bestemte ting eller er på en særlig måde. For det meste er fordomme negative.¹

Vi har alle sammen fordomme, og vi kender alle de klassiske: ”blondiner er dumme”, ”folk fra Norge er uintelligente” osv. Men hvorfor?

En årsag kan være, at vi som mennesker hurtigt putter information i kasser for at skabe overblik. Det gælder også mennesker. Der er så mange forskellige mennesker her på jorden, at vi prøver at strukturere det, så det er nemmere at overskue. Et andet bud kan være, at det er et middel til at skabe et tilhørsforhold: ”Vi er sådan her, mens de andre er sådan der”.

Hvad kan faren være ved fordomme?

At man generaliserer og mister blikket for nuancerne inden for en gruppering. At man glemmer, at selvom nogen ser ens ud, er alle mennesker forskellige uanset hudfarve, tro eller fødested. Problemet opstår for alvor, hvis fordommene vokser sig store og bliver rigtig

ubehagelige for dem, det går ud over. Til sidst kan fordommene blive så store, at der udvikles et had mod en bestemt gruppe af mennesker, som det f.eks. ses ved racisme eller antisemitisme.

Antisemitisme:

Den internationale definition af antisemitisme:²

Antisemitisme er en bestemt opfattelse af jøder, der kan forsimples til had mod jøder. Retoriske og fysiske former for antisemitisme rettes mod jødiske og ikke-jødiske enkeltpersoner og/eller deres ejendom samt institutioner og religiøse samlingssteder, der tilhører jødiske samfund.

Hvorfor hedder det antisemitisme?

Ordet ”antisemitisme” er sammensat af tre ord:

Anti: Græsk og betyder imod

Semit: Stammer fra den bibelske person Sem, der var en af Noahs tre sønner (ham med arken). En sprogforsker kaldte i det 18. årh. en række sprog som hebraisk, arabisk, aramæisk og mange andre beslægtede sprog for semitiske sprog, og derefter kaldte man fejlagtigt ofte semitisktalende folk for semitter. Jødehadere i 1880’erne fandt på at bruge semitter som betegnelse for jøder, og kun jøder.

Isme: angiver en holdning

Kort sagt dækker ordet antisemitisme altså over en negativ eller hadefuld holdning til jøder.

¹ (Fra folkedrab.dk, se mere på <https://folkedrab.dk/artikler/fordomme>)

² (Fra International Holocaust Remembrance Alliance, se mere på <https://www.holocaustremembrance.com/da/node/196>) Definitionen er meget omdiskuteret. Det kan undre, at antisemitisme kan rettes mod ikke-jøder,

men dette bunder i, at IHRA arbejder med en jødisk ortodoks definition af, hvem der er jøde. Det vil sige, at hvis man er barn af en jødisk mor er man jøde, men af en jødisk far er man ikke betragtet som jøde af de jødiske trossamfund. Antisemitisme skelner ikke mellem den ortodokse definition og hvem der er af jødisk herkomst, men rammer relativt blindt.

ØVELSER – BEGREBSAFKLARING

Øvelse 1: Fordomme

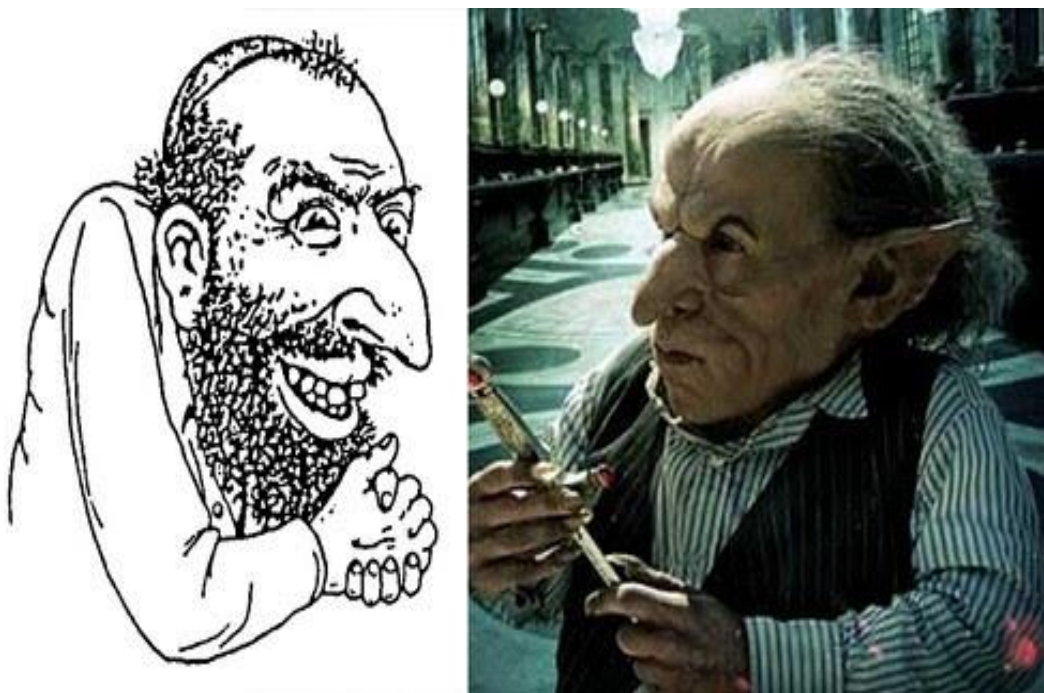
Lad eleverne først diskutere i mindre grupper, hvad de selv kender af fordomme. Få dem til at diskutere, hvor de har hørt fordommene henne, hvor de tror de stammer fra, og hvad der kan være faren ved fordomme.

Øvelse 2: Antisemitisme

Start med at spørge eleverne, hvad de forbinder med jøder. Har de selv hørt nogle fordomme om jøder? Kan de huske, hvor de har hørt dem henne?³

Skriv alle de fordomme de har hørt op på tavlen.

Lad eleverne, med hjælp fra linket, forsøge at finde svar på, hvor fordommene stammer fra.
<https://folkedrab.dk/artikler/hvad-er-antisemitisme>

På billedet ses en stereotyp tegning af en jøde og Griphook fra Harry Potter. J.K. Rowling er blevet anklaget for at trække på en antisemitisk stereotyp fremstilling af jøder. I bøgerne og filmene er goblinerne beskrevet som kloge, egeninteresse optimerende, snu, stornæsede, ringeseende og grådige bankfolk.

Billedet er hentet fra Liberal Zion.

<http://liberalzion.blogspot.com/2011/07/are-goblins-in-harry-potter-jews.html>

³ Mange kender fordommen om, at jøder er pengegriske. Fordommen har rødder tilbage til middelalderen, hvor der var mange arbejdsmæssige begrænsninger for jøder. Et af de få fag, der var åbne for jøder, var pengeudlåning. Det var dengang ikke tilladt for kristne at låne penge ud til andre kristne mod betaling eller renter. Derfor var det ofte jøder, folk skyldte penge, hvilket kunne føre til frustration rettet mod dem, man skyldte penge, når de skulle tilbagebetales. Læs mere om intolerance over for jøder: <https://folkedrab.dk/artikler/intolerance-over-for-joeder>

MIDDELALDEREN

Fagligt formål:

Eleverne skal have et indblik i hvor langt antisemitisme går tilbage. I denne øvelse vises det, at de fordomme som stadig eksisterer bl.a. har sin oprindelse i middelalderen. Desuden skal de introduceres til kalkmaleriers funktion i middelalderen.

INTRODUKTION:

Op gennem historien er antisemitisme kommet til udtryk på forskellige tidspunkter og måder. Helt tilbage omkring år 100 v.t. begyndte forholdet mellem jøder og kristne at blive svært.

Hovedårsagen til det var, at i udviklingen af kristendommen som religion konkurrerede man med jødedommen om tilhængere, og de første kristne beskyldte jøderne for at være dem, der slog Jesus ihjel. Jesus var selv jøde, og den jødiske afvisning af ham som messias blev en væsentlig uenighed mellem de to religioner.⁴

MIDDELALDERENS EUROPA

Op gennem middelalderens Europa fra omkring år 1000 og frem har jøder på baggrund af de religiøse stridigheder været udsat for antisemitisme. Den periode var domineret af kristendommen i form af den katolske kirke med paven som overhoved. Det kristne verdensbillede og syn på jøder dominerede hele det danske samfundet.

I det kristne Europa blev jøder anset for fremmede, som kun blev tålt. De boede ofte i kvarterer for sig selv enten frivilligt eller tvunget (ordet ghetto betegner det område i Venedig, som jøder i 1516 blev tvunget til at flytte ind i), og der var mange restriktioner på deres dagligdag. Bl.a. var der mange typer arbejde, de ikke måtte udføre, det var ikke tilladt at blive gift på tværs af religion, og de skulle betale høje særskatter til myndighederne for

beskyttelse. Endvidere skulle de ofte bære særlige symboler for at vise, at de var jøder. I dele af Europa bar jødiske mænd en bestemt gul hat eller et rundt gult eller rødt mærke, så kristne kunne se at de var jøder.

Der er utallige eksempler på, at jødiske samfund rundt om i Europa blev udsat for overgreb, og at jøder blev udvist af flere europæiske lande eller tvunget til at konvertere til kristendommen. F.eks. i forbindelse med det første korstog i 1096 blev tusinder af jøder i Speyer, Worms og Mainz og andre steder slået ihjel af korsfarere på vej mod Jerusalem, mens tusinder af spanske jøder i 1492 fik valget mellem at konvertere til katolicismen eller forlade Spanien.

FREMSTILLING AF JØDER I KIRKELIGE TEKSTER OG KIRKER

Selvom der ikke var nogen jødiske samfund i Danmark før 1600-tallet, så har vi flere eksempler på kalkmalerier i danske kirker, der forestiller jøder.⁵

Ritualmordsbeskyldninger mod jøder opstod i starten af middelalderen og er gennem tiden kommet til udtryk på flere forskellige måder. De inkluderer blandt andet beskyldninger om, at jøder slog kristne børn ihjel med det formål at bruge deres blod til at lave matzah (usyret brød) i forbindelse med pesach (jødisk påske). Andre beskyldninger gik på, at jøder korfæstede kristne børn som en hån mod Jesus. Fælles for beskyldningerne er, at de har

⁴ For en uddybende forklaring på hvem der slog Jesus ihjel, se: <https://www.myjewishlearning.com/article/who-killed-jesus/>

⁵ For mere info om kalkmalerier, se <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/middelalder-1000-1536/kalkmalerier/>

jøder som den skyldige part og et kristent barn som det uskyldige offer. I alle tilfælde blev uskyldige jøder slået ihjel som straf for noget, de ikke havde gjort.

Den første kendte sag er fra England og handler om William of Norwich, som ifølge anklagerne skulle være blevet slået ihjel af lokale jøder i 1144. Den første kendte sag uden for England skete i Frankrig i 1171. Flere har fulgt efter i Tyskland, Østeuropa, Italien og Spanien. Selvom beskyldningerne blev afvist som falske af både den verdslige ret og den katolske kirke, så har det for de involverede alligevel fået fatale konsekvenser, idet de ofte blev tortureret eller myrdet. Beskyldninger om ritualmord kan føres helt op til i dag, og især under Anden Verdenskrig blomstrede beskyldninger igen op, propageret af nazisterne.

REFORMATIONEN

Fagligt formål:

Denne øvelse skal give et indblik i teologiske uenigheder, som vokser sig til fordomme og decideret opfordringer til vold. Desuden skal øvelsen give indsigt i europæiske intellektuelle processer, som har en konkret indflydelse i Danmark.

INTRODUKTION:

Martin Luther har haft stor indflydelse på udformningen af protestantismen også i Danmark, idet hans tekster om jøder også blevet brugt her i landet.

Martin Luther havde et meget ambivalent forhold til jøder. Hvor han tidligt i sin karriere var positivt stemt, skiftede han senere mening, antageligt fordi de fleste jøder ikke lod sig omvende til hans lære.

I sit antisemitiske smædeskrift ”Om jøderne og deres løgne”, udgivet i 1543, opfordrer og argumenterer Luther for at brænde synagoger og jødiske skoler ned og fratage jøder deres rettigheder. Bogen bliver ikke oversat til dansk før 1938 som en del af dansk nazistisk propaganda. En fuldkommen oversættelse kommer dog først i 1972. Den danske teolog Peder Palladius studerede i Wittenberg fra 1531-37 og havde forelæsninger ved bl.a. Martin Luther. De antisemitiske ytringer tog Palladius med til Danmark, hvor han var hovedkraften i

reformationen. Derfor har Luthers antisemitisme også haft stor indflydelse i Danmark.

I Tyskland bliver en del af Luthers tekster brugt i de antisemitiske kampagner, der er en del af debatten på det tidspunkt.

Man bør huske, at i 1500-tallet er det almindeligt, at hvis man kunne læse i Danmark, kunne man som oftest også lidt tysk. Martin Luthers værker kan således sagtens have påvirket den danske kirkes forhold til jøder uden at være oversat.

En kort opsummering af Luthers forhold til jøder kan med fordel læses her:

<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/martin-luthers-syn-paa-joederne/>

Om kristne danskere havde fulgt Luthers opfordringer til at brænde jødiske institutioner og synagoger, hvis de havde været tilstede i Danmark, ved vi ikke. Vi ved blot, at da Christian IV inviterede jøder til Danmark, kom den danske kirke i oprør.⁷

---

⁷ Dansk Jødisk Museum: *En Indvandringshistorie – Jøder i Danmark i 400 År*, s. 70.

ØVELSE – TEKSTANALYSE:

Del eleverne op i mindre grupper og lad dem læse uddrag af ”Om jøderne og deres Løgne” samt uddrag fra Peder Palladius’ prædiken.

Arbejdsspørgsmål:

Hvordan bliver jøder fremstillet hos Palladius og Luther?

Hvad mener Luther, man skal gøre med jøder?

Hvordan argumenterer Luther imod jøder?

Et udpluk af en prædiken af Palladius:

”Det er det samme, som de tåbelige jøder påstår i dag, idet de følger deres Talmud, ja de venter stadig, at Messias skal komme, men det er forgæves, for vi kan se, at Kristus er kommet, sådan som det var lovet hos profeterne. Når de venter ham, følger de blot deres egne drømmerier og ikke Guds løfte. Men da han er blevet vor broder, så skal ikke alene papisterne og kætterne bekæmpes, men også det jødiske affald og bundfald i vores tid. Du hører nemlig, at jøder både i Moravia og andre steder driver gudsbespottelse mod Kristus, og de får kristne til at falde fra og gå over til jødedommen og blive omskåret...”⁸ Originalkilden er Peder Palladius: *Commendatio Catechismi*, 1556. Uddraget er hentet fra Martin Schwarz Lausten.

Et udpluk af forskellige citater fra Luthers værk i oversættelse fra 1938, udgivet af Danmarks National Socialistiske Ungdom:

”[D]e er giftige, bitre, hævngherrige, lumske slanger, snigmordere og djævleyngel, som dolker og gør fortræd i hemmelighed, så længe de ikke kan gøre det åbenlyst.”

”Tag dig derfor i agt for jøderne og vær klar over, at hvor de har deres synagoger, er der ikke andet end en djævlere, hvor der drives selvros, hovmod, løgn og bespottelse, hvor man vanhelliger Gud og mennesker med al mulig giftighed og forbitrelse, som djævlene selv udøver disse ting. Og hvor du ser eller hører en jøde undervise, skal du ikke tro andet, end at du hører en giftig basilisk, som selv ved synet forgifter og dræber folk.”

”Der sker dem kun deres ret, når de forkaster Guds sandhed og i stedet må tro på sådanne skændige, tølperagtige, naragtige løgne og i stedet for Gudsordets skønne ansigt må kigge djævelen i hans kulsorte bags lønehul og tilbede stanken derfra.”

---

⁸ Martin Schwarz Lausten: *Kirke og Synagoge - holdninger i den danske kirke til jødedom og jøder i middelalderen, reformationstiden og den lutherske ortodoksi (ca. 1100 - ca. 1700)*. S. 218

JØDEFEJDER

Fagligt formål:

Eleverne skal have indsigt i antisemitismen i Danmarks historie. Desuden skal eleverne forstå tendensen i, at når der sker økonomiske nedgange og indenrigskriser, er der en tendens til at finde en syndebuk – og i dette tilfælde blev det danske jøder.

INTRODUKTION:

Op gennem middelalderen ses der mange eksempler på, at jøder blev systematisk forfulgt. Ud over beskyldninger om ritualmord blev de også beskyldt for at forgifte brønde og være årsag til pesten. Flere europæiske konger udviste regelmæssigt deres jødiske undersåtter for så senere at invitere dem ind igen mod store pengebeløb.

Første gang en hel jødisk befolkning udvises er i England i 1290, og den mest kendte udvisning er fra Spanien i 1492.

I Danmark kom det aldrig så vidt. De første regulære antisemitiske optøjer skete i 1813. Starten af 1800-tallet var en presset periode for Danmark med Slaget på Reden 1801 mod den engelske flåde, Englands bombardement af København i 1807, statsbankerotten i 1813 og afståelsen af Norge i 1814.

I perioden 1801-1814 udkæmpedes Englandskrigene, som Napoleonskrigene kaldes i Danmark. Under krigene mellem England og Frankrig forsøgte Danmark at holde sig neutral, men det lykkedes ikke, og i 1807 angreb englænderne København. Denne begivenhed kaldes Københavns Bombardement, og det gik hårdt ud over byen, hvor mange bygninger blev brændt og ødelagt. Til sidst måtte Danmark overgive sig og acceptere englændernes primære krav om at overtage hele den danske flåde.

Krigen mod englænderne var dyr, og med tabet af flåden mistede Danmark en primær indtægtskilde. Landets økonomi smuldrede, og i 1813 gik den danske stat fallit. Året efter erklærede Norge sin selvstændighed, og nedturen for Danmark var total.

Dette førte til diskussioner om, hvordan det kunne være gået så galt, og for nogle var svaret, at det var jødernes skyld.

Det blev startskuddet til det, der er blevet kendt som ”den litterære jødefejde” (1813-1814). Den var kendetegnet ved, at den blev udkæmpet på skrift. I bøger, aviser og pamfletter argumenterede danske journalister og forfattere, hvorvidt jøderne var skyld i Danmarks krise, og om de overhovedet hørte hjemme i Danmark. Et andet kendetegn ved denne fejde var, at der både var argumenter for og imod, at jøder skulle være i landet.

I 1814 forsøgte den danske konge Frederik 6. at få lagt lag på konflikten, da han i ”Anordningen af 1814” vedtog ved lov, at jøder i Danmark skulle have (næsten) samme rettigheder og forpligtelser som andre borgere. Hermed sendte han et klart signal om, at jøder der havde opnået borgerstatus var velkomne i landet. Det lagde dog ikke en dæmper på antisemitismen i befolkningen. Tværtimod blev kongen i visse kredse udråbt som ”Jødekongen”.

I 1819 kulminerede den generelle utilfredshed, inspireret af optøjer i Tyskland, med overfald og hærværk mod jøder og deres forretninger i København, Odense og Vordingborg. Urolighederne, som kaldes ”den korporlige jødefejde”, er det første eksempel på pogromer⁹ mod jøder i Danmark. Igen i 1829-1830 var der lignende uroligheder.

Med Grundloven i 1849 og indførelsen af religionsfrihed fik jødiske borgere de samme rettigheder og pligter som kristne borgere.

Danmark er et af de lande, hvor jøder har haft de bedste muligheder for at blive en del af samfundet.

⁹ En pogrom (=ødelæggelse på russisk) betegner en organiseret voldelig forfølgelse af et etnisk mindretal. Det blev oprindeligt brugt om jødeforfølgelser i Rusland. <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=pogrom>

Andre steder i Europa blev jøder mere regelmæssigt udsat for brutale overfald, drab og smædeskrifter.

ØVELSE – TEKSTANALYSE:

Del eleverne op i mindre grupper og lad dem læse uddrag fra den litterære og den korporlige jødefejde. Lad dem diskutere, hvordan jøder bliver fremstillet, og hvilke argumenter der bliver brugt for/mod deres tilstedeværelse i Danmark.

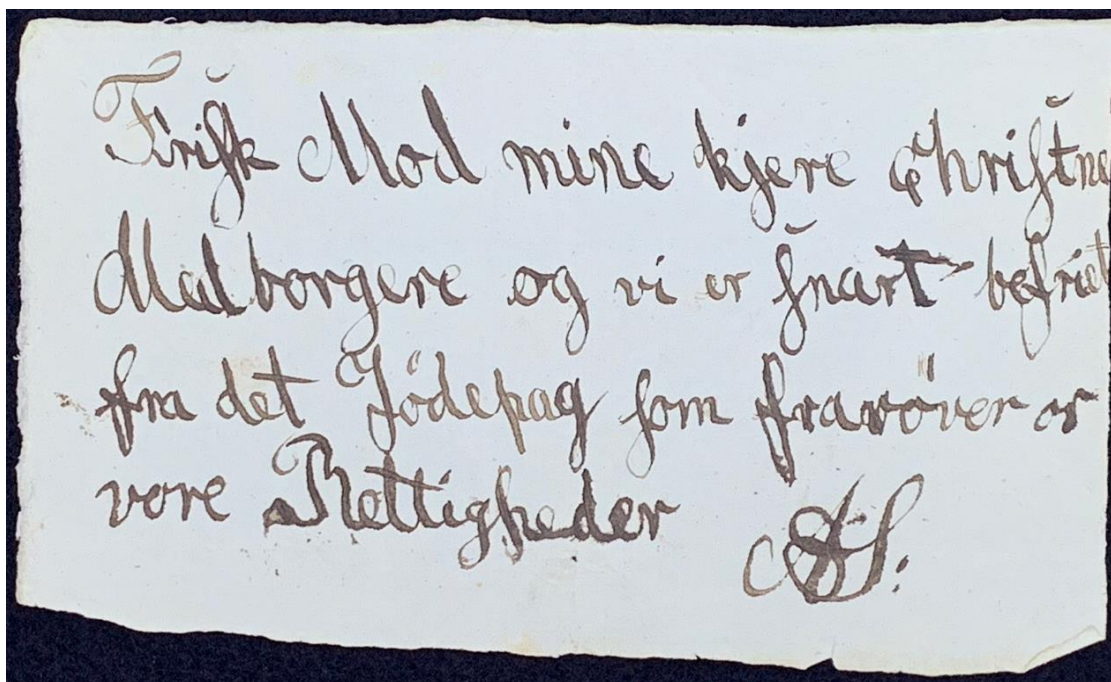
Arbejdsspørgsmål:

Hvorfor var nogle danskere vrede på jøder?

Hvad mener Steen S. Blicher om jøder?

Hvad mener Thomas Thaarup om jøder?

Se bilag for tekster.

Løbeseddel 1819 vedrørende Jødefejden: "Frisk Mod mine kjere christne Medborgere og vi er snart befriet fra det Jødepag som frarøver os vore Rettigheder".

OPTAKT TIL FOLKEMORD

Fagligt formål:

Eleverne skal forstå progressionen i karikaturtegningerne af jøder. De skal desuden lære at afkode referencerne, så de fremadrettet kan identificere antisemitiske tegninger. Desuden skal de reflektere over virkemidlerne i tegningerne.

INTRODUKTION:

I slutningen af 1800-tallet i Danmark diskuterede man et såkaldt 'jødeproblem'. Dette var en del af en pseudovidenskabelig racisme som mente, at jødisk blod ville inficere arisk blod. Racismen bredte sig igennem Europa. Man diskuterede om jøder overhovedet kunne integreres i Danmark eller i et andet nationalt fællesskab. Nogle hævdede, at jøder kun ville varetage deres egne interesser som et led i en jødisk-politisk dagsorden. I optakten til Anden Verdenskrig bragte danske nyhedsblade og aviser også antisemitiske karikaturer. Heri var der stereotypiske og meningsdannende tegninger, som havde til formål at bidrage til en fortælling om, hvordan jøder ser ud og hvordan de er.¹⁰

I 1920'erne vandt det nationalsocialistiske arbejderparti i Tyskland (nazistpartiet) fremgang med en videreudvikling af den allerede etablerede raceteori. Nazistpartiet byggede en del af deres ideologi på, at den ariske eller germanske race, dvs. primært nordeuropæere, var alle andre racer overlegen. Jøder derimod blev betragtet som undermennesker, der måtte udskilles fra fællesskabet. I de første år af partiets fremgang var ambitionen, at de skulle tvinges ud, og at Tyskland skulle erobre områder i Østeuropa, så den tyske race kunne få 'lebensraum' (livsrum).

ANDEN VERDENSKRIG

Tyskland besatte Polen og andre europæiske lande i 1939 og de følgende år og angreb Sovjetunionen i 1941, og herved kom der millioner af jøder under nazistisk dominans. At skabe et tysk territorie uden jøder blev derfor et stort problem for den nazistiske statsmagt, og i 1941 blev det vedtaget, at alle jøder skulle udryddes i de tyskerobrede territorier. Herefter opbyggede man udryddelseslejre primært i Polen, hvor massedrab af jøder fandt sted indtil Anden Verdenskrigs afslutning. 6 millioner jøder blev myrdet under det, der efterfølgende har fået navnet Holocaust eller Shoah.

Antisemitismen var en hjørnesteen i nazistpartiets partiprogram, og længe inden Anden Verdenskrigs udbrud spredtes antisemitisk propaganda. I 1923 grundlagdes den tyske antisemitiske tabloidavis Der Stürmer.

Avisen dannede forlæg for et sidestykke herhjemme med udgivelsen af ugeavisen Kamptegnet, der endvidere var partiblade for det danske nazistparti.

Indholdet i Kamptegnet var voldsomt antisemitisk og indeholdt bl.a. karikaturer af jøder og artikler om, hvordan jøderne undergravede samfundet.

---

¹⁰ Se de antisemitiske karikaturtegninger i bilagsmaterialet.

ØVELSE - BILLEDANALYSE

Del eleverne op i mindre grupper og lad dem analysere 1-2 karikaturer. Lad dem diskutere:

Arbejdsspørgsmål:

Hvordan bliver jøder fremstillet?

Hvilke virkemidler bliver brugt?

Hvad kan formålet have været med at fremstille jøder på den måde?

Kan man se at tegningerne bliver voldsommere?

Undersøg karikaturtegningen fra i dag – kan man se ligheder? Hvilke?

Kamptegnet 28. januar 1943.

EKSTRASPØRGSMÅL - ZIONS VISES PROTOKOLLER

Fagligt formål:

Formålet med denne øvelse er at give eleverne indsigt i propagandamateriale. Derudover en forståelse for det transnationale aspekt af antisemitisme. Antisemitismen vandrer fra land til land på trods af tid og rum.

INTRODUKTION:

Skriftet ”Zions Vises Protokoller” er et propagandaskrift. Det udkom første gang i 1903 i Rusland og er skrevet af den russiske efterretningstjeneste. Teksten foregiver at være skrevet af jøder og omtaler en jødisk verdenssammenslutning. Teksten er bygget op af 24 forskellige protokoller, der hver illustrerer, hvordan en jødisk sammensværgelse planlægges for at overtage kontrollen med verden og oprette et jødiske verdensherredømme.

Beskyldningerne om, at jøderne pønsede på at overtage magten fra den russiske zar, blev brugt til at legitimere styrets stigende jødeforfølgelser, som igen var et forsøg på at afbøde den stigende utilfredshed i det russiske samfund i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet.

Selvom det allerede i 1921 blev påvist, at skriftet var et falsum, så blev det fremstillet af nazisterne som sandhed. I Danmark blev skriftet også oversat til dansk og brugt af danske nazister i deres propaganda mod danske jøder.

ØVELSE – TEKSTANALYSE:

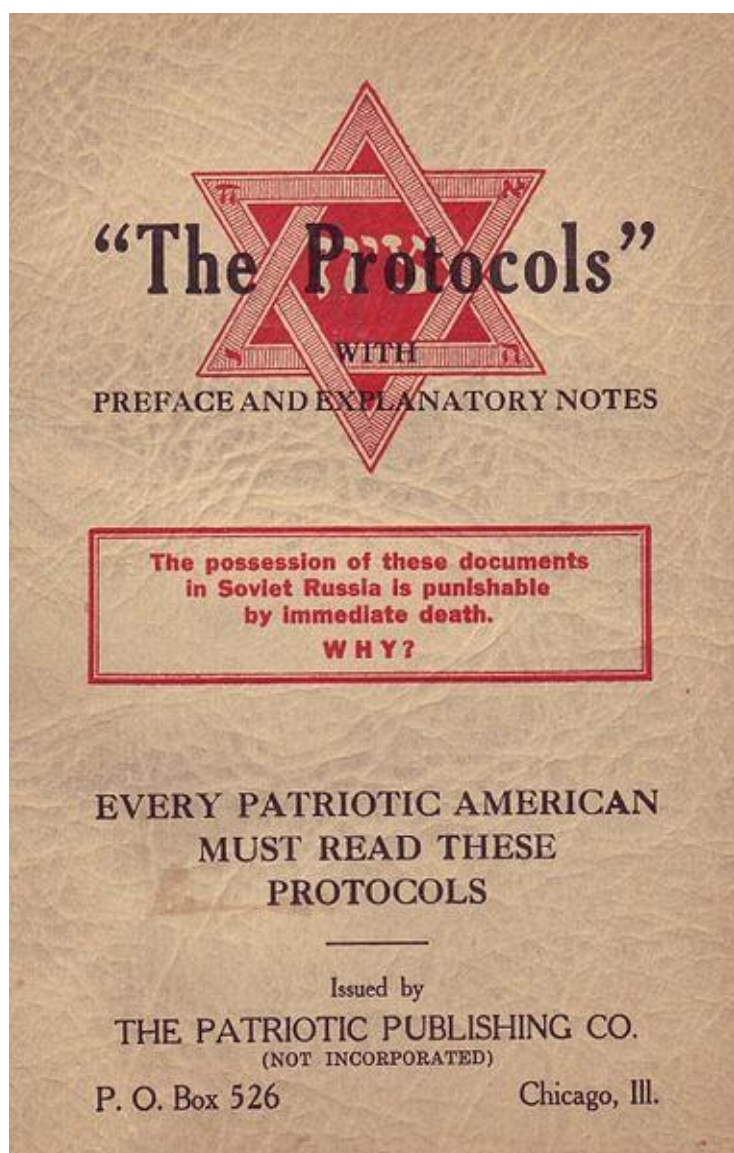
Del eleverne op i mindre grupper og lad dem læse uddrag fra protokollerne i bilaget.

Arbejdsspørgsmål:

Hvad er det ifølge teksterne, at jøder vil opnå?

Hvordan fremstiller teksterne jøder?

Er der noget i teksterne, som I kan genkende fra tidligere kilder?

Dette billede er en repræsentation af Zions Vises Protokoller. Det er et propagandaskrift, som foregiver at være skrevet af jøder, men det er det ikke. Det udkom første gang i 1903 i Rusland. Der har været mange genoptrykninger, og det blev blandt andet genudgivet af nazisterne i Danmark under krigen, for at fremme deres anti-jødiske dagsorden. Billedet er hentet fra *The University of Chicago Library*. <https://www.lib.uchicago.edu/collex/exhibits/red-press/protocols-elders-zion/>

EKSTRASPØRGSMÅL - ANTISEMITISME I MELLEMOESTLIGE KREDSE

Fagligt formål:

Målet med denne øvelse er, at eleverne på baggrund af deres nytilegnede viden og diskussioner skal reflektere over, hvor grænserne går. Hvornår er man en del af et antisemitisk problem? Skal man tage ansvar for at imødegå noget, som man ikke føler sig som en direkte del af? Nedenstående citater og beskrevet episode er fra 2017 og derfor måske inde for elevernes referenceramme.

INTRODUKTION:

Israel/Palæstina konflikten i Mellemøsten har fået meget vestlig mediedækning. Konflikten har trukket sine spor også til Danmark og har medført fysiske og verbale overgreb på jøder samt hærverk på jødiske institutioner i Danmark. I 2017 citerede en imam i en moské på Nørrebro en passage fra Koranen, som opfordrer til drab på jøder. Passagen lyder således:

”Dommedag kommer ikke, førend muslimerne bekæmper jøderne og dræber dem. Jøderne vil gemme sig bag klipper og træ, men klipperne og træerne vil sige: oh, muslim, oh Allahs tjener, der er en jøde bag mig, kom og dræb ham”.

KILDE: HADITH SAMLING,
SAHIH MUSLIM, 41:6985

OBS: prædiken var oprindeligt på arabisk, men blev oversat af det amerikansk-baserede institut Memri, som har kontaktet Det Jødiske Samfund i Danmark.

Som følge af udtalelserne blev imamen politianmeldt. Den antisemitiske hændelse kan ifølge Det jødiske samfunds rapport om antisemitiske hændelser ikke affejes som et enkeltstående tilfælde. Det er en tendens. I en af dets tidligere rapporter omtales en lang række

antisemitiske ytringer, overfald og trusler fra personer med mellemøstlig baggrund. Der står bl.a.:

”Alt dette skrives ikke for, at man skal skære alle personer med mellemøstlig baggrund over en kam, tværtimod ville det være en helt horribel slutning at drage. Men det skrives, fordi det er nødvendigt, at man gør sig klart, at der er et alvorligt problem med antisemitisme i Danmark; ikke kun fra personer med mellemøstlig baggrund, men også fra personer med denne baggrund. Først når man er villig til at erkende dette problem, kan man forsøge at behandle det.”

KILDE: RAPPORT OM ANTISEMITISKE
HÆNDELSER 2015, SIDE 26.

I kølvandet på den voldsomme opfordring fra imamen har en række politikere reageret, bl.a. tidligere udlændinge- og integrationsminister Inger Støjberg. Hun mener, at var opfordringen til drab på jøder faldet i en dansk folkekirke, havde deltagerne rejst sig op og taget afstand. Støjberg mener, at den ønskede afstandstagen ikke kom i muslimske kredse. Hun giver udtryk for ønsket om en offentlig afstandstagen, da det ifølge Støjberg ikke er tilstrækkeligt med en afstandstagen ved middagsbordet.

Se hele videoklipet i bilag.

ØVELSE:

Del eleverne op i mindre grupper. Bed dem forholde sig til introduktionen. Diskuter mundtligt arbejdsspørgsmålene. Saml op i plenum.

Arbejdsspørgsmål:

Bør muslimer tage afstand fra jødehad, eller er det kun gerningsmanden, man kan holde ansvarlig?

Er det en islamofobisk antagelse, at muslimer ikke kan lide jøder?

Hvornår har man taget nok afstand?

I har læst i undervisningsmaterialet, at Luther og Palladius også havde antisemitiske holdninger. Skal den danske lutheranske folkekirke tage afstand fra deres antisemitisme?

← → dr.dk/nyheder/politik/stoeborg-hvis-rabat-joede-udtalelse-var-faldet-i-folkekirken-havde-folk-helt

jøde-udtalelse var faldet i folkekirken, havde folk helt automatisk taget afstand

Udlændinge- og integrationsministeren mener, at alle med moralsk ansvar bør tage afstand fra imam-udtalelsen.

Udlændinge- og integrationsminister Inger Støjberg (V) vil gerne have muslimer til at tage aktiv del i samtundsdebatten. Særligt efter en imams opfordring til drab på jøder.

AF NICOLAS S. NIELSEN OG THOMAS KLØSE
11. MAJ 2017 BEMÆK: ARTIKLEN ER MERE END 30 DAGE GAMMEL

[?] FORKLAR ORD [A] STØRRE TEKST [O] LÆS OP

Listen med telefonnumre på journalister, som udlændinge- og integrationsminister Inger Støjberg (V) skal nå at ringe til er lang i dag. Alskens danske medier står i kø for at tale med ministeren, efter en imam i en moské på Nørrebro angiveligt har opfordret til drab på jøder.

VIDERE LÆSNING

Her finder du litteratur og materiale, du kan bruge til at tilegne dig endnu mere viden.

Generelt:

- *En Indvandringshistorie – Jøder i Danmark gennem 400 år*, Dansk Jødisk Museum, 2018.

Antisemitisme:

- <https://joediskinfo.dk/artikler/omskaering-terror-antisemitisme>
- Sofie Lene Bak: *Dansk Antisemitisme 1930-1945*, Aschehoug, 2004.
- Therkel Stræde: *Jødebad i danske medier*, Danmarks Mediemuseum, 2009.
- Martin Schwarz Lausten: *Oplysning i kirke og synagoge: forholdet mellem kristne og jøder i den danske oplysningstid (1760-1814)*, Akademisk Forlag, 2002.

Jødefejderne:

- Harald Jørgensen: *Indenfor murene. Jødisk liv i Danmark 1684-1984*, Selskabet for Dansk Jødisk Historie, 1984.
- Jens Rasmussen: *Religionstolerance og religionsfrihed. Forudsætninger og Grundloven i 1849*, Syddansk Universitetsforlag, 2009.

Anden Verdenskrig:

- Sofie Lene Bak: *Ikke noget at tale om. Danske jøders krigsoplevelser 1943-1945*, Dansk Jødisk Museum, 2010.

Minoriteter og fordomme:

Stine Thuge, Tine Brøndum: *Forskellighed og fordomme – en lærebog til grundskolen om intolerance*, DIIS, 2015 (kan hentes gratis som pdf her:

https://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2015/forskellighed_og_fordomme_web.pdf